

25 jaar
novac

Fotografie en vormgeving:

Jaap Hage Jr., Alphen a/d Rijn Druk: Van der Worp Offset B.V. - Zwolle

De fotoreportage is gemaakt in het werkgebied en de fabrieken van NOVAC in Tuk en Oosterzee. Niet alle foto's uit het oorspronkelijke gedenkboekje zijn gebruikt in deze 'heruitgave'

voorwoord

Dit boekwerkje bieden wij u aan ter gelegenheid van het vijftienvijftig jarig bestaan van de Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC. Het is bedoeld u in woord en beeld een idee te geven van wat er bij NOVAC gebeurt en tot stand werd gebracht.

Vijftienvijftig jaar na die start op 19 november 1953 beschikken we over een hechte coöperatieve organisatie, die in een financieel sterke onderneming twee efficiënte fabrieken exploiteert in een gebied waar er eens negen opereerden. Deze ontwikkeling is mogelijk geweest dank zij onze leden, die voor een steeds toenemende hoeveelheid melk hebben gezorgd en dank zij de toewijding, waarmee onze medewerkers deze grondstof in de bedrijven tot hoogwaardige produkten hebben verwerkt.

Wij gaan verder in het vertrouwen, dat NOVAC in goede coöperatie tussen leden en medewerkers ook in de toekomst in staat zal zijn de belangen van alle betrokkenen op dezelfde wijze, en waar mogelijk nog beter, zal weten te behartigen.

19 november 1978 Namens het bestuur:
W. van Dijk, voorzitter

verleden

Nu de NOVAC aandacht schenkt aan het vijftienvijftigjarig bestaan ligt het voor de hand dat ook de gebeurtenissen die voorafgegaan zijn aan de oprichting de revue nog eens passeren.

In elk geval mag gezegd worden dat de ontwikkelingen in hoge mate samenhangen met de uitgifte van de bedrijven in de Noordoostpolder, wat blijkt uit onderstaande gegevens.

eerste melk

Het begon allemaal op 19 december 1947 toen 32 gemengde bedrijven werden uitgegeven, alle gelegen langs de rand van de polder, tussen Oost en Zuid. In het voorjaar van 1948 toen de eerste melk van die bedrijven kon worden verwacht moest men zich verdiepen in de afzet daarvan. Met het doel, de afzet te bundelen en daardoor de eenheid te bevorderen en te voorkomen dat aan eenzelfde weg meer dan één melkauto zou moeten komen werd uit de veehouders een commissie gevormd.

Deze pleegde overleg met de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland en de Gelderse en Overijsselse Zuivelbond in Zutphen. Besloten werd dat de melk, afkomstig van veehouders noordelijk van Vollenhove naar de stoomzuivelfabriek “De Volharding” in Munnikeburen en van de zuidelijker bedrijven naar de coöp. fabriek van melkprodukten “De Delta” in Kampen zou gaan.

eenheid voorop

Omdat later nog meer bedrijven zouden worden uitgegeven werd de getroffen regeling algemeen als tijdelijk beschouwd; het was niet de bedoeling, de toekomstige burens/vakgenoten een besluit op te leggen.

Pas in november 1949 vond de nieuwe uitgifte plaats, waarbij ook boeren van Walcheren in aanmerking kwamen. De meesten van hen bleken de voorkeur te geven aan de coöp. zuivelfabriek “De Eendracht” in Vollenhove. Voor enkele kleine akkerbouwbedrijven met vee aan de Noorderingweg bij Bant werd de coöp, stoomzuivelfabriek “Lemsterland” in Oosterzee voorlopig ingeschakeld.

In afwachting van de belangrijke uitgifte in november 1950 waarbij ook niet-pioniers kans maakten pleegde de commissie overleg over de opvang van de dan veel grotere melkplas. De eenheid in de N.O.P. stond daarbij voorop; men onderkende het gevaar van verschillende melkprijzen aan weerszijden van een bepaalde waterloop als zoveel verschillende fabrieken de melk verwerkten. Er werd overleg gepleegd met de fabriek in Vollenhove maar dit strandde onder meer op het feit dat deze op zondag geen melk wilde ophalen.

Overleg met bestuur en directie van de DOMO in Beilen leidde tot het besluit, een melkafzetvereniging op te richten.

“melco”

Op 11 januari 1951 werd het resultaat bekend van de uitgifte, die 261 bedrijven omvatte, het grootste aantal dat de N.O.P. heeft gekend. In april daarna richtten de gezamenlijke veehouders daar de Coöperatieve Vereniging voor de Afzet en Verwerking van Melk in de Noordoostpolder “Melco” op, kortweg ‘Melco’ g.a. genaamd; de plaats van vestiging werd Emmeloord.

De meesten van de daar toen gevestigde veehouders werden lid van Melco, in feite een melkveehoudersvereniging die als eigenares van de melk de afzet verzorgde maar geen fabriek bezat.

In de zomer van 1951 sloot Melco leveringscontracten met een looptijd van drie jaar af met de coöperatieve stoomzuivelfabrieken “De Volharding” in Munnikeburen, “Lemsterland” in Oosterzee en “De Volharding” in Blokzijl, alle met ruim een halve eeuw ervaring. Dat de relatie met “De Delta” in Kampen werd verbroken hing samen met de voorkeur voor oriëntatie op Friesland, de daar betaalde lagere melkprijs en het principe dat op zondag geen melk werd opgehaald.

twaaflf wijze mannen

In het voorjaar van 1952 volgde nader beraad daar de bestaande regeling op den duur niet zou voldoen. Er werd wel eens gedacht aan een eigen fabriek in de N.O.P. maar zover is het nooit gekomen. In overleg met de drie genoemde fabrieken kwam een studiec commissie tot stand, waarin elk van de vier coöperaties door drie personen vertegenwoordigd was. Deze twaalf wijze mannen bezochten onder andere de Coöperatieve Zuid-Nederlandse Zuivelbond (ZNZ) in Roermond om daar iets naders te vernemen omtrent de inmiddels in Noord-Limburg en Oost-Brabant geschapen eerste na-oorlogse concentratie van zuivelfabrieken.

De twaalf verdiepten zich vooral in de regeling van de afzet bij een eventueel nauwer verband tussen de vier verenigingen. Dat was niet eenvoudig: Munnikeburen en Oosterzee waren beide bij de CCF, maar eerstgenoemde niet bij Frico aangesloten en Blokzijl was lid van de N.C.Z. Alleen een totale fusie zou Melco bereid vinden, haar zelfstandigheid prijs te geven.

“nieuw en oud”

In het voorjaar van 1953 werden de besturen van de vier verenigingen het eens en besloten tot oprichting van één nieuwe coöperatieve vereniging die alle bezittingen en schulden, lusten en lasten van de “oude vier” zou overnemen. Deze zouden zich geleidelijk terugtrekken en na vijf jaar worden opgeheven.

heden

Op dit fundament rust de Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC, voluit Nieuw en Oud voor Agrarische Concentratie die op 19 november 1953 van start ging met 848 leden.

friese zuivelcoöperatie

Op grond van het lidmaatschap van de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland moet Novac met nog zeven grote en drie kleinere verenigingen als een Friese zuivelcoöperatie worden beschouwd. Al in 1872 toen de fabriekmatige verwerking van de melk van start ging bleek bij de toenmalige Friese Maatschappij van Landbouw behoefte te bestaan aan begeleiding. De overgang van boerderij naar fabriek veroorzaakte destijds minstens zoveel deining als nu de voltooiing van het tankmelkproject.

deelgenote

Studies en rapporten leidden ertoe dat in 1897 de Friese Zuivelbond werd opgericht, al in 1898 gevolgd door de Friese Coöperatieve Zuivel-Exportvereniging, sinds 1931 als Frico bekend. Vanaf de oprichting in 1953 is Novac deelgenote; in 1899 al werd het handelsmerk Kruiwagen wettig gedeponereerd. Zes gewestelijke zuivelbonden, waaronder de Friese, richtten in 1900 de F.N.Z. op en in 1907 begon de Coöperatieve Stremsel- en Kleurselfabriek waarvan Novac ook lid is met de productie.

In 1912 werd de Coöperatieve Zuivelbank - nu Frieslandbank - opgericht. Na het botercontrolestation "Friesland" dat in 1901 werd gesticht, volgde in 1912 het kaascontrolestation "Friesland". Pas in 1969 kwam het gelijknamige melkcontrolestation tot stand. Novac is lid van eerstgenoemde vereniging en aangesloten bij de drie genoemde stations.

De Coöperatieve Condensfabriek "Friesland" kwam in 1913 tot stand en startte in 1916 met de productie; vanaf de oprichting in 1953 is Novac deelgenote.

controle

Het Coöperatief Verzekeringsfonds werd opgericht in 1917 waarvan Novac lid is. In 1919 stichtten de Zuivelbond en het Fries Rundveestamboek de Gezondheidsdienst voor Vee, waarvan in 1937, toen deze instelling zelfstandig werd, alle coöperatieve zuivelverenigingen lid werden.

In 1933 besloten alle fabrieken, vrijwillig deel te nemen aan de Zuivelbondscontrole en in 1947 werd door de Zuivelbond de betaling van de melk gekoppeld aan de hygiënische kwaliteit. Een statutenwijziging van de Bond maakte bindende besluiten mogelijk en in 1949 bepaalde zo'n besluit dat voortaan eenzelfde voorschot melkprijs zou worden uitbetaald, eenmaal per veertien dagen vastgesteld door de melkprijsnoteringscommissie van de Bond.

In 1953 viel een nieuw bindend besluit zich te houden aan de grensregelingen tussen de Friese zuivelcoöperatiess

slotuitkering

De slotuitkering, de zogenaamde pot, wordt bepaald door de bedrijfsuitkomsten van de eigen vereniging minus afschrijvingen en reservering, plus het aandeel in het netto resultaat van Frico en CCF.

NOVAC is steeds voorstander geweest van een voorschot op de nabetalingen, indien mogelijk te verrekenen voor 1 januari, volgend op het afgesloten boekjaar.

werkgebied

Het Friese werkgebied van Novac omvat de hele gemeente Lemsterland en een deel van Haskerland tot de Vierhuistervaart, het dorp Delfstrahuizen. Verder de hele voormalige Grote Veenpolder van Weststellingwerf, in Nijetrijne tot de Helomavaart, in Oldelamer tot en met de boerderij van Van der Woude. Dat houdt in dat bij nadere grensregeling het hele ruilverkavelingsobject praktisch onder het Novacgebied valt.

Het Overijsselse gebied omvat de Kop van Overijssel, waarbij ten aanzien van Drente en de G.O.Z.-verenigingen geen grensregeling bestaat. Verder is de hele Noord-Oostpolder Novacgebied evenals de Flevopolder-Oost en -Zuid.

kaasproductie

De Novac-bedrijven in Tuk en Oosterzee houden zich uitsluitend bezig met de kaasproductie, in hoofdzaak Goudse van 4, 10 en 13 kg, wat Leidse 10 en Amsterdammer 4.

De fabriek in Tuk beschikt ook over de mogelijkheid melk- en weipoeder te maken. In Oosterzee gebruikt men een indampinstallatie voor het indikken van wei maar sinds kort leidt een moderner aanpak naar hetzelfde doel, namelijk omgekeerde osmose.

De centrale botermakerij, oorspronkelijk in Oosterzee gevestigd, is nu ingebracht bij die van Frico in Warga; de room wordt dagelijks per tankauto opgehaald. Op grond van een besluit van de ledenraad zullen in de kaasmakerij in Tuk diepte-investeringen worden gepleegd en zal die in Oosterzee worden gemoderniseerd en vernieuwd.

XXXXXXX

Bij beide fabrieken bevindt zich een bescheiden laboratorium. Daar wordt eens per veertien dagen het vetgehalte van de door elk lid afgeleverde melk bepaald ten behoeve van de melkrekening. Het eiwitgehalte wordt centraal vastgesteld door de Zuivelbond.

ledenraad

Bij Novac is de ledenraad het hoogste orgaan dat tweemaal per jaar vergadert. De leden van de raad worden gekozen tijdens de ledenvergadering, die elk jaar begin februari plaatsvindt.

De ledenraad buigt zich over de jaarstukken en neemt besluiten met betrekking tot bestuursvoorstellen. De leden worden uitgebreid ingelicht over de lopende exploitatie in eigen huis zowel als bij Frico en C.C.F. De leden zijn in een zodanige verhouding in de ledenraad vertegenwoordigd dat er één raadslid is op elke twee miljoen kg aangeleverde melk; zij kiezen het dagelijks bestuur.

ondernemingsraad

Al jaren heeft Novac een ondernemingsraad die zesmaal per jaar bijeenkomt. In elke vergadering wordt de raad geïnformeerd over de gang van zaken in de onderneming en de verslagen van de accountantsdienst van de bond worden er behandeld. Ook investeringsplannen van het bestuur komen aan de orde evenals het bedrijfs-economisch rapport van de bond. Twee commissies ad hoc beoordelen de arbeidsveiligheid in de beide bedrijven.

jongerencollege

Gezien het algemene streven naar jongerencolleges in de Friese zuivelwereld heeft ook Novac stappen gedaan. Al een tiental jaren is er zo'n college.

Het jongerencollege vergadert elke maand voordat het Novacbestuur bijeenkomt. Beide colleges behandelen dezelfde agenda; in de jongerenvergadering is de hoofddirecteur of diens plaatsvervanger aanwezig. Eenmaal per jaar vergadert het jongerencollege met het voltallige bestuur; de agenda daarvoor wordt in onderling overleg opgesteld. Novac kent geen raad van commissarissen maar in plaats daarvan een boeken- of financiële commissie. Deze komt vijfmaal per jaar bijeen om de vier kwartaalrapporten te bespreken. De jaarrekening wordt dan opgenomen in het jaarverslag, ondertekend en toegelicht door de commissie. De laatste vergadering wordt door drie bestuursleden bijgewoond.

De Novac heeft voor de eigen werknemers een sociaal fonds om in acute noodsituaties financiële bijstand te kunnen verlenen. Het fonds wordt beheerd door vertegenwoordigers van de medewerkers.

Cijfers

1977	Aanvoer in tonnen	Vetgehalte in %	Eiwitgehalte in %
Tankmelk	196.024	4.00	3.33
Bussenmelk in O'zee	24.609	4.07	3.37
Bussenmelk in Tuk	25.285	4.06	3.37
NOVAC	245.918	4.01	3.34

tankmelk

De hoeveelheid tankmelk is ten opzichte van het voorgaande jaar gegroeid met bijna 29 miljoen kilo. De hoeveelheid busenmelk is met bijna 28 miljoen kilo teruggelopen. In 1965 is vanuit Oostelijk-Flevoland de eerste tankmelk aangevoerd. Het heeft daarna zes jaar geduurd voor het percentage van 20 werd bereikt.

Maar in de volgende zes jaar is het met een gemiddelde stijging van 10 punten per jaar, snel gegaan.

Met de eindstreep in zicht, heeft het bestuur in de herfst van dit verslagjaar ons hele werkgebied aangemeld voor de omschakelingssubsidiereregeling van het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw. Daarmee is bereikt, dat veehouders met niet meer dan ongeveer 25 melkkoeien in aanmerking kunnen komen voor een overigens bescheiden subsidie bij de omschakeling van busen op tank. Inmiddels is het totaal aantal tanks gekomen op 722.

De groei van de aanvoer is beïnvloed door de sluiting van de voormalige Lijempffabrieken in Kuinre en Thij, respectievelijk in 1960 en 1965, door de sluiting van de fabriek in Delfstrahuizen in 1965 en door de fusie met De Drie Provinciën in 1965. Verder heeft de afgifte van nieuwe bedrijven in de Noordoostpolder en sinds 1965 ook in OostelijkFlevoland een belangrijke rol gespeeld. In 1968 is overgegaan op het kalenderjaar als boekjaar; de hierboven vermelde aanvoer in dat jaar heeft betrekking op de periode van 12 mei tot en met 31 december.

In ons huidige werkgebied werden in 1953 nog negen fabrieken geëxploiteerd; de tegenwoordige aanvoer wordt in twee bedrijven verwerkt.

Overzicht vanaf het eerste boekjaar

jaar	aanvoer in kg	vet gehalte	eiwit gehalte	melkprijs	verwerkingskosten
1953-1954	43.618.453	3.85		21.95	3.71
1954-1955	46.741.226	3.93		24.10	3.37
1955-1956	48.913.751	3.92		24.02	3.94
1956-1957	52.815.663	3.95		24.53	4.
1957-1958	57.993.807	3.96	3.37	22.53	4.09
1958-1959	61.614.740	3.99	3.33	20.13	4.02
1959-1960	70.240.495	3.99	3.36	23.53	3.95
1960-1961	73.814.589	3.99	3.32	20.88	4.15
1961-1962	76.468.919	4.01	3.35	21.35	4.25
1962-1963	83.899.994	4.04	3.35	21.72	4.41
1963-1964	81.513.512	4.02	3.33	24.90	4.48
1964-1965	83.850.141	4.03	3.35	26.57	4.44
1965-1966	132.172.422	4.01	3.35	32.01	4.80
1966-1967	140.496.237	3.98	3.32	35.25	5.41
1967-1968	148.940.892	4.-	3.32	37.03	5.59
1968	102.665.411	4.04	3.40	41.36	5.69
1969	166.563.801	4.01	3.33	39.56	5.59
1970	174.247.452	4.01	3.32	38.46	6.84
1971	181.566.541	4.05	3.36	44.89	7.54
1972	197.502.601	4.11	3.38	47.56	7.21
1973	211.215.696	4.10	3.36	49.03	7.35
1974	227.254.461	4.02	3.40	50.59	8.26
1975	237.006.029	4.03	3.35	55.07	8.15
1976	244.848.168	4.04	3.32	58.51	8.51
1977	245.917.505	4.01	3.34	62.15	8.56

1977	ontvangen	doorgeleverd	produktie
Volle melk (led. + lev.)	245.917,505		
Ondermelk (bijgekocht)	1.627.229		
Volle melk		30.065.405	
Room		8.734.106	
Ondermelk		4.077.085	
Weiconcentraat		16.013.241	
Kaas			18.977.970
Mager melkpoeder			2.704.700
Weipoeder			5.480.125

bestuur

W. van Dijk, voorzitter, Rutten (N.O.P.), gemengd bedrijf, traditionele Hollandse grupstal, 30 koeien.

W. Noome, vice-voorzitter, Biddinghuizen, O-Flevoland, weidebedrijf, ligboxenstal, 90 koeien.

C. Jongma, secretaris, Bantega, Friesland, weidebedrijf, sinds 1975 ligboxenstal, ontwikkelingsbedrijf tot 100 koeien.

J. P. Lugtenberg, bestuurslid, Basse, Overijssel, sinds 1974 voor meer dan 100 koeien ligboxenstal in ruilverkaveling.

J. Rietkerk, Luttelgeest (N.O.P.), traditionele Hollandse stal, afkomstig uit Utrecht, na zes jaar Ierland en Friesland, nu 60 koeien.

B. M. v. d. Veen, Spanga, Friesland (Stellingwerven), ligboxenstal van het eerste uur, zelfgebouwd, meer dan 100 koeien.

H. Robaard, Tuk (Overijssel), wethouder van de gemeente Steenwijk, ligboxenstal voor 65 koeien.

A. P. Matthijssen, Rutten (N.O.P.), gemengd bedrijf, veefokker met een uitgebreide Hollandse stal voor 55 koeien.

E. T. ten Bosch, Frederiksoord (Overijssel), verbouwing traditionele stal met uitbreiding tot ligboxenstal voor 150 koeien.

H. Weijs, Blankenham (Overijssel), nieuw Hollands weidebedrijf voor 40 koeien.

Controle-Commissie:

P. Kootstra Bantega

A. J. H. Kamp Rutten

J. W. C. Ensing Paaslo

J. Ziel Blankenham

T. van Essen Mildam

Directeur:

H. Westenbrink Emmeloord

Adjunct-directeuren:

J. Hiemstra Tuk

E. de Jonge Oosterzee

J. H. v. d. Meer (chef administratie)

B. de Grouw (buitendienst)

Het aantal leden is aan het einde van dit verslagjaar op 970 gekomen; zij hebben 97,6% van de totale hoeveelheid grondstof aangeleverd.

Aan het eind van dit verslagjaar waren 174 mensen in onze onderneming werkzaam.

Lijst van lidmaatschappen NOVAC

Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland, Leeuwarden
Coöperatieve Condensfabriek "Friesland" in Leeuwarden (deelgenoot)
Friesche Zuivel-Export Vereniging "Frico", Leeuwarden (deelgenoot)
Coöperatieve Stremsel- en Kleursel-fabriek, Leeuwarden
Friesland Bank, Leeuwarden
Coöperatief Verzekeringsfonds, Leeuwarden

Dit boekje is in november 1978 uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC G.A. in Munnikeburen.

Fabrieken:

Steenwijk, Tukseweg 87, tel. n r. 05210-13144

Oosterzee, Herenweg 63, tel. n r. 05144-441

